

питання політики, це суто економічна категорія. Повага до власника підприємства, віра у рівність всіх перед законом та в однаковість правил гри – запорука нормального розвитку виробничих відносин та формування оптимального варіанту корпоративної культури.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 07.03.02 № 3088-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 15.
2. Блази Д.Р., Круз Д.Л. Новые собственники. – М.: Дело ЛТД, 1995. – 320 с.
3. Дженстер П, Хасси Д. Анализ сильных и слабых сторон компании.- М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 364 с.
4. Как избежать банкротства. Рецепты финансового оздоровления предприятия/ М.И. Гизатуллин – М.: ЗАО «ГроссМедиа Ферлаг», 2004. – 304 с.
5. Про підсумки роботи господарських судів України у 2004 р. // Санація та банкрутство. – 2005. – № 2.
6. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой. – СПб.: Специальная литература, 1996. – 510 с.
7. Теньков С.О. Коментар судової практики вирішення корпоративних конфліктів. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 366 с.
8. Шкарпова Е., Дубогрыз Е. Гости из будущего // Контракты. – 2006. – № 14 (725).
9. <http://www.ssmc.gov.ua/4/4/> – Стилий огляд ринку цінних паперів. – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Сидорчук А.А.,

аспірант кафедри казначейської справи
Тернопільського державного економічного університету

Оптимізація формування бюджету Пенсійного фонду України

В статье освещаются вопросы оптимальности формирования бюджета Пенсионного фонда Украины, определяются критерии такой оптимальности, исследован бюджет фонда на предмет оптимальности в 2002–2005 гг. и пути обеспечения его бездефицитности в будущем.

In the given article, there have been touched upon the questions of forming the Pension fund budget in Ukraine in an optimum way and defined its main criteria, as well as studied the fund's budget optimum size in 2002–2005 and some ways providing its further difciltlessness.

Ключові слова: бюджет Пенсійного фонду України, пенсійна система, оптимальність бюджету ПФУ, збалансованість бюджету, доходи, видатки, пенсійний збір.

Актуальність дослідження проблем оптимізації формування бюджету Пенсійного фонду України (далі – ПФУ) зумовлена існуючою практикою його фінансування за рахунок коштів Державного бюджету України. Такий стан спотворює економічну суть ПФУ як цільового фонду держави, однією з особливостей якого є формування ресурсів не за рахунок податкових надходжень, а за рахунок спеціально запроваджених обов'язкових зборів.

Під оптимальністю формування бюджету ПФУ будемо вважати таку величину ставок справляння страхових внесків в економіці (у частині збору на обов'язкове державне пенсійне страхування — далі збір) та таку величину бюджету ПФУ, яка утворюється внаслідок застосування зазначених ставок, що забезпечує рівень доходу пенсіонерів, який дорівнює відношенню ВВП на душу населення. Крім того, при дослідженні зазначеної проблематики вважатимемо, що бюджет ПФУ має бути збалансованим – у випадку перевищення доходів над видатками, ситуація свідчатиме про більший від оптимального розмір збору в економіці; у випадку перевищення видатків над доходами – виникає потреба у покритті дефіциту бюджету ПФУ за допомогою коштів бюджетної системи країни. Слід зазначити, що дослідження [1:5] торкаються питань моделювання можливої величини бюджету ПФУ, проте у частині, що стосується насамперед використання його коштів і не мають на меті визначити оптимальність чи збалансованість формування бюджету фонду.

Дослідження оптимальності формування (використання) бюджету ПФУ розіб'ємо на два етапи: по-перше, дослідимо умови, за яких у 2002–2005 рр. бюджет ПФУ міг бути збалансований (як передумова оптимальності); по-друге, визначимо, за яких умов досягається оптимальність формування бюджету ПФУ і чи може зміною розміру ставок збору держава вплинути на таку оптимальність.

Виходячи із встановлених джерел формування, розмір бюджету ПФУ повинен бути рівним добутку фонду оплати праці у галузях економіки країни на ставку збору, що нараховується на фонд оплати праці та ставку збору, що утримується із фонду оплати праці. При цьому ми нехтуємо тими доходами ПФУ, які він отримує від існування додаткових видів збору (доходів від послуг стільникового зв'язку, виробництва і продажу тютюнових виробів, ювелірних виробів тощо) через невелику (5–6%) їх частку у доходах фонду.

Математично зазначена рівність матиме такий вигляд:

$$V * sh.1 + V * sh.2 = B, \quad (1)$$

де V — величина фонду оплати праці в галузях економіки країни;

sh.1, sh.2 – відповідно ставка збору, що нараховується та утримується із фонду оплати праці у галузях економіки країни;

B – величина бюджету ПФУ.

Спростимо ліву частину рівняння (1). Отримаємо рівність (2):

$$V * (sh.1 + sh.2) = B. \quad (2)$$

Поставивши собі за мету визначити рівень ставок збору, який може бути застосований в економіці, спростимо вираз (2), отримавши рівність (3):

$$(sh.1 + sh.2) = B / V. \quad (3)$$

Виходячи із отриманої рівності (3), можемо дійти таких висновків. По-перше, оптимальність формування бюджету ПФУ досягається за умови, коли величина розміру збору в економіці країни дорівнюватиме частці від ділення бюджету Пенсійного фонду країни на фонд оплати праці в економіці. По-друге, динаміка бюджету ПФУ повинна бути аналогічна динаміці фонду оплати праці в економіці і не перевищувати останню.

Проілюструємо зазначену рівність відповідними розрахунками. У табл. 1 представимо динаміку абсолютних розмірів доходів, видатків ПФУ (при цьому не будемо враховувати адміністративні видатки) та фонду оплати праці для того, щоб визначити, чи досягається оптимальність у формуванні цього цільового фонду в Україні.

Таблиця 1

Динаміка доходів, видатків ПФУ, фонду оплати праці в економіці України протягом 2002–2005 рр. [6]

№ з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
1. Абсолютні показники					
1.1	Доходи ПФУ, млрд. грн.	22,5	25,1	37,5	49,2
1.2	Видатки ПФУ, млрд. грн.	22,8	24,8	39,2	61,1
1.3	профіцит / дефіцит ПФУ (+/-), млрд. грн.	-0,3	+0,3	-1,7	-11,9
1.4	Фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,61	114,21	120,48
2. Відносні показники					
2.1	Ланцюгові темпи приросту доходів ПФУ, %	-	111,56	149,40	131,20
2.2	Базисні темпи приросту доходів ПФУ, %	-	111,56	166,67	218,67
2.3	Ланцюгові темпи приросту витрат ПФУ, %	-	108,77	158,06	155,87
2.4	Базисні темпи приросту витрат ПФУ, %	-	108,77	171,93	267,98
2.5	Ланцюгові темпи приросту ФОП, %	-	119,83	120,72	105,5
2.6	Базисні темпи приросту ФОП, %	-	119,83	144,66	152,61

Виходячи з даних представлених у табл. 1, ми не можемо дійти висновку про досягнення оптимальності формування ресурсів ПФУ протягом аналізованого періоду. По-перше, у жодному із досліджуваних років не була досягнута збалансованість ресурсів фонду. По-друге, темпи приросту (абсолютні та ланцюгові) як доходів, так і витрат (виходячи із їх незбалансованості), перевищують темпи зростання фонду оплати праці в економіці країни.

За основними завданнями економіко-математичного моделювання побудуємо економіко-математичні моделі, які дозволять дати відповідь на питання за яких умов можливо було досягти збалансованості формування ресурсів ПФУ протягом 2002–2005 рр.

Економіко-математична модель 1 полягає у тому, що при визначених ланцюгових темпах приросту фонду оплати праці і незмінності ставок збору протягом 2002–2005 рр. видатки ПФУ повинні бути рівними обсягам доходів залучених фондом (адміністративні видатки фонду нами не враховуватимуться). Крім того, вихідними умовами моделі є справляння збору з усього фонду оплати праці в економіці країни, без наявності пільг окремим категоріям платників; розмір утримань збору із заробітної плати працюючих взятий нами на рівні 2,5% як середнє арифметичне значення розмірів збору. При дотриманні зазначених умов отримуємо результати представлені у табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка збалансованого обсягу ресурсів ПФУ
у 2002–2005 рр. за умов незмінності величини пенсійних
внесків та фактичної величини фонду оплати праці в економіці**

№з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
1. Абсолютні показники					
1.1	Величина збору (32%+2,5%)	0,345	0,345	0,345	0,345
1.2	Фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,608	114,208	120,49
1.3	Доходи (видатки) ПФУ, млрд. грн. (п.1.1*п.1.2)	27,2378	32,6398	39,4018	41,59
2. Відносні показники					
2.1.1	Ланцюгові темпи приросту доходів (видатків) ПФУ, %	-	119,83	120,72	105,50
2.1.2	Базисні темпи приросту доходів ПФУ, %	-	119,83	144,66	152,61
2.2.1	Ланцюгові темпи приросту ФОП, %	-	119,83	120,72	105,50
2.2.2	Базисні темпи приросту ФОП, %	-	119,83	144,66	152,61

Як бачимо із даних, поданих у табл. 2, збалансованість формування ресурсів ПФУ і його зв'язок з рівнем заробітної плати в економіці можна досягти за умови бюджету ПФУ у 2002 р. на рівні 27,23 млрд. грн.; у 2005 р. – 41,59 млрд. грн., що становило б 152,61% рівня 2002 р. Такі процеси супроводжувалися б існуванням в економіці країни фонду заробітної плати у 2002 р. в розмірі 78,95 млрд. грн. і у 2005 р. – 120,49 млрд. грн., що також дорівнювало б 152,61% показника 2002 р. Протягом 2002–2005 рр. бюджет ПФУ зростав би аналогічними темпами, як і фонд оплати праці в економіці – 19,83% у 2003 р. порівняно із попереднім роком, 20,72% у 2004 р. порівняно із 2003 р. і 5,5% у 2005 р. порівняно із 2004 р.

На основі отриманих вище результатів розрахунку нами передбачається, що досягнути збалансованості формування бюджету ПФУ у майбутньому можна шляхом забезпечення сплати збору із усього фонду оплати праці з боку усіх суб'єктів господарювання (32%) і найманих осіб (в середньому 2,5%), з одного боку, і взаємодії органів ПФУ із органами статистики та податковими, – з іншого, на предмет перевірки повноти відображення фонду оплати праці платниками пенсійних внесків.

Економіко-математична модель 2 полягає у визначенні необхідного обсягу фонду оплати праці в економіці країни, виходячи із фактичної величини видатків ПФУ, ланцюгових темпів їх зміни (сценарій 1), фактичної величини доходів ПФУ, ланцюгових темпів їх зміни (сценарій 2) та незмінності розміру збору в економіці. І надалі, нами висувається

вимога необхідності сплати збору із усього фонду оплати праці в економіці країни. При дотриманні зазначених умов отримані результати подані у табл. 3 та 4.

Таблиця 3

Динаміка необхідного фонду оплати праці в економіці України з метою забезпечення збалансованого обсягу ресурсів ПФУ у 2002–2005 рр. за умов незмінності величини пенсійних внесків та фактично отриманих доходів ПФУ

№ з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
Сценарій 1					
1. Абсолютні показники					
1.1	Величина збору (32%+2,5%)	0,345	0,345	0,345	0,345
1.2	Видатки ПФУ виходячи із фактичних доходів ПФУ, млрд. грн.	22,5	25,1	37,5	49,2
1.3	Необхідний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн. (п.1.2/п.1.1)	65,22	72,76	108,7	142,61
1.4	Фактичний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,61	114,21	120,49
2. Відносні показники					
2.1.1	Ланцюгові темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	111,56	149,40	131,20
2.1.2	Базисні темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	111,56	166,67	218,67
2.1.3	Ланцюгові темпи приросту необхідного ФОП, %	-	111,56	149,40	131,20
2.1.4	Базисні темпи приросту необхідного приросту ФОП, %	-	111,56	166,67	218,67

Виходячи із розрахункових даних, поданих у табл. 3, за умови, що ПФУ зібрав кошти і використав би лише цю суму зібраних коштів, необхідний фонд оплати праці має становити у 2002 р. 65,22 млрд. грн., у 2005 р. – 142,61 млрд. грн., або 218,67% порівняно із показником 2002 р. У той час доходи (видатки) ПФУ у 2002 р. становили б 22,5 млрд. грн., і у 2005 р. – 49,2 млрд. грн., або 218,67% показника 2002 р.

Протягом аналізованого періоду темпи росту видатків ПФУ та фонду оплати праці в економіці країни зростали б також однаковою мірою – у 2003 р. на 11,56% порівняно із показником 2002 р., у 2004 р. 49,4% порівняно з 2003 р. та 31,2% у 2005 р. порівняно з 2004 р. Тобто за таких умов, протягом 2002–2005 рр. дотримувалася б вимога збалансованості формування ресурсів ПФУ визначена нами як рівність доходів і видатків фонду і як передумова оптимальності його формування.

Таблиця 4

Динаміка необхідного фонду оплати праці в економіці України з метою забезпечення збалансованого обсягу ресурсів ПФУ у 2002–2005 рр. за умов незмінності величини пенсійних внесків та фактично здійснених витрат ПФУ

Сценарій 2					
1. Абсолютні показники					
2.1	Величина збору (32%+2,5%)	0,345	0,345	0,345	0,345
2.2	Видатки ПФУ виходячи із фактичних видатків ПФУ, млрд. грн.	22,8	24,8	39,2	61,1
2.3	Необхідний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн. (п.2.2/п.2.1)	66,1	71,88	113,62	177,1
2.4	Фактичний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,61	114,21	120,49
2. Відносні показники					
2.2.1	Ланцюгові темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	108,77	158,06	155,87
2.2.2	Базисні темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	110,22	174,22	271,56
2.2.3	Ланцюгові темпи приросту необхідного ФОП, %	-	108,77	158,06	155,87
2.2.4	Базисні темпи приросту необхідного приросту ФОП, %	-	110,22	174,22	271,56

Виходячи з даних, поданих у табл. 4, за умови, що ПФУ необхідно було б зібрати кошти, скільки він фактично використав (досягнути збалансованості бюджету без

залучення покриття дефіциту коштів через форму фінансування), необхідний фонд оплати праці в економіці країни повинен становити у 2002 р. 66,1 млрд. грн. у 2005 р. 177,1 млрд. грн., або 271,56% показника базового 2002 р. При цьому бюджет ПФУ становив би 22,8 млрд. грн. у 2002 р. і зріс би до 61,1 млрд. грн. у 2005 р., або на 271,56% порівняно із базовим, 2002 р. Протягом аналізованого періоду темпи росту фонду оплати праці в економіці країни та темпи росту видатків (доходів) ПФУ були б однаковими – у 2003 р. 8,77% показника 2002 р., у 2004 р. 58,06% порівняно із показником 2003 р. та 55,87% у 2005 р. порівняно із показником 2004 р. Тобто за таких умов, протягом 2002–2005 рр. дотримувалася б вимога оптимальності формування ресурсів ПФУ – бездефіцитності його ресурсів на тлі фактичних темпів розвитку економіки.

Аналізуючи дані, подані у табл. 3 та 4, ми можемо дійти висновку про те, що, за винятком 2005 р., фактичний фонд оплати праці в економіці протягом 2002–2005 рр. перевищує необхідний, визначений розрахунковим шляхом. Це опосередковано підтверджує висунуту нами вище тезу, що досягнути оптимальності формування ресурсів ПФУ можна через забезпечення сплати збору із усього фонду оплати праці в економіці України. До того ж відсутність пільг в справлянні збору, може стати можливим резервом скорочення розміру його теперішньої ставки, адже як засвідчують розрахунки табл. 4, фактичний фонд оплати праці в економіці і так більший від оптимального (необхідного). Про те, що відповідь на питання реформування пенсійної системи знаходиться саме в площині заробітних плат вважають також інші вчені [7, с. 21].

У табл. 5 представлено можливі ставки оподаткування збором за умови його сплати із усього фонду оплати праці та бюджету ПФУ на рівні фактично зібраних ним доходів (сценарій 1) та фактично здійснених витрат (сценарій 2). Виходячи із даних табл. 5, необхідна величина збору у випадку здійснення видатків ПФУ на рівні фактично зібраних ним доходів протягом 2002–2005 рр., становить 28,5% від фонду оплати праці у 2002 р., 26,53% у 2003 р., 32,83% у 2004 р. та за умови здійснення видатків на рівні 49,2 млрд. грн. у 2005 р. – 40,83%.

Таблиця 5

Динаміка можливих ставок пенсійних внесків, за умови оподаткування усієї величини фонду оплати праці в економіці країни

№з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
Сценарій 1					
1. Абсолютні показники					
1.1	Видатки ПФУ виходячи із фактичних доходів ПФУ, млрд. грн.	22,50	25,10	37,50	49,20
1.2	Фактичний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,60	114,20	120,49
1.3	Величина збору виходячи із фактичного ФОП (нарахування + утримання), %	28,50	26,53	32,83	40,83
2. Відносні показники					
2.1.1	Ланцюгові темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	111,56	149,40	131,20
2.1.2	Базисні темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	111,56	166,67	218,67
2.1.3	Ланцюгові темпи приросту ставки збору, %	-	93,09	123,76	124,36
2.1.4	Базисні темпи приросту ставки збору, %	-	93,09	115,21	143,28
Сценарій 2					
1. Абсолютні показники					
2.1	Видатки ПФУ виходячи із фактичних видатків ПФУ, млрд. грн.	22,80	24,80	39,20	61,10
2.2	Фактичний фонд оплати праці (ФОП), млрд. грн.	78,95	94,60	114,21	120,49
2.3	Величина збору виходячи із фактичного ФОП (нарахування + утримання), %	28,88	26,21	34,32	50,71

№ з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
2. Відносні показники					
2.2.1	Ланцюгові темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	108,77	158,06	155,87
2.2.2	Базисні темпи приросту можливих видатків ПФУ, %	-	110,22	174,22	271,56
2.2.3	Ланцюгові темпи приросту ставки збору, %	-	90,77	130,94	147,74
2.2.4	Базисні темпи приросту ставки збору, %	-	90,77	118,85	175,59

За умови здійснення фактичних видатків ПФУ і сплати збору із усього фонду оплати праці, ставки збору мають дещо більший розмір (про це свідчать відносні показники у сценарії 2 проти відносних показників, поданих у сценарії 1) – відповідно у 2002 р. – 28,88% фонду оплати праці, у 2003 р. – 26,21%, у 2004 р. 34,32% і у 2005 р., при запланованому рівні видатків ПФУ у 61,1 млрд. грн. і фактичного для цього фонду оплати праці у розмірі 120,49 млрд. грн. ставка збору має становити 50,71%.

Отримані результати вказують на те, що резервом скорочення величини ставок збору в економіці є забезпечення його сплати із усього фонду оплати праці зростання самого фонду оплати праці. Крім того, у 2005 р. відбувається процес поєднання між собою форм фінансового забезпечення соціального захисту пенсіонерів, оскільки наведені розрахунки свідчать, що задекларований державою рівень пенсій (видатків бюджету ПФУ) потребує справляння збору в розмірі більше половини фонду оплати праці, що безумовно є неприйнятним. Дефіцит бюджету ПФУ (який формується за ставкою пенсійного збору в середньому на рівні 34,5%, а не 50,71%, яку визначають розрахунково), держава планує покрити за рахунок коштів державного бюджету.

Виходячи із формули (3), дослідимо оптимальність формування бюджету ПФУ. Для цього формулу (4) представимо математичним вираженням критерію такої оптимальності – величина видатків бюджету ПФУ (T_1), який припадає на одного пенсіонера (K_n) повинен бути принаймні не меншими від співвідношення ВВП на душу населення (млрд. грн.):

$$\frac{T_1}{K_n} = \frac{ВВП}{K_n} \quad (4)$$

На основі фактичних даних функціонування пенсійної системи, економіки України і виходячи із чисельності пенсіонерів, населення України протягом 2002–2005 рр., визначимо, яким повинен бути обсяг бюджету ПФУ для того, щоб забезпечити величину пенсій на рівні співвідношення ВВП на душу населення і тим самим досягався б визначений нами критерій оптимальності використання бюджету ПФУ. Для цього формулу (4) перетворимо:

$$T_1 = ВВП * \frac{K_n}{K_n} \quad (5)$$

Результати проведених розрахунків представимо у табл. 6.

Підсумовуючи табл. 6, можемо дійти висновку, що протягом 2002–2005 рр. у використанні бюджету ПФУ не дотримується критерій оптимальності. Так, у 2002 р. за умов фактично здійснених видатків фонду на рівні 22,8 млрд. грн., оптимально необхідним є обсяг у 66,65 млрд. грн.; у 2003 р. при необхідному обсязі у 79,54 млрд. фактично було профінансовані видатки ПФУ на рівні 24,8 млрд. грн.; у 2004 р. показники відповідно становили – 103,13 млрд. грн. та 39,2 млрд. грн. і у 2005 р. – 112,33 та 61,1 млрд. грн.

Спостерігаємо постійне зростання як необхідного, так і фактичного обсягу бюджету ПФУ, хоч темпи приросту першого дещо менші.

Таблиця 6

Динаміка бюджету ПФУ за умови дотримання критерію його оптимальності протягом 2002–2005 рр. [8, с. 462; 6]

№ з/п	Показник	2002	2003	2004	2005
1. Абсолютні показники, млрд. грн.					
1.1.	ВВП	225,81	267,344	345,94	378,81
1.2.	Чисельність населення	48,79	48,4	47,96	47,55
1.3.	Кількість осіб пенсійного віку	14,4	14,4	14,3	14,1
1.4.	Необхідний обсяг бюджету ПФУ	66,646	79,5404	103,14	112,33
1.5.	Фактичний обсяг бюджету ПФУ за видатками	22,8	24,8	39,2	61,1
2. Відносні показники, %					
2.1.	Ланцюгові темпи приросту ВВП	-	118,39	129,40	109,5
2.2.	Ланцюгові темпи приросту чисельності населення	-	99,2	99,1	99,13
2.3.	Ланцюгові темпи приросту осіб пенсійного віку	-	100,00	99,31	98,6
2.4.	Ланцюгові темпи приросту необхідного бюджету ПФУ	-	119,35	129,67	108,92
2.5.	Ланцюгові темпи приросту фактичного бюджету ПФУ	-	108,77	158,06	155,87

Виходячи із цієї умови, що на чисельність населення та осіб пенсійного віку держава вплинути не може (або іншими словами зазначені чинники лежать поза межами впливу на них держави фінансовими методами) досягнення оптимальності бюджету ПФУ може здійснюватись за рахунок впливу держави на обсяг і динаміку ВВП. Але і вплив держави на обсяг ВВП за умов рівності суб'єктів фінансових відносин між собою також виглядає сумнівним – ніхто не може заставити суб'єкти господарювання випускати більший від необхідного для них обсягу продукції.

Для визначення параметрів, на які може держава вплинути для досягнення оптимальності формування бюджету ПФУ, співставимо формули (2) та (4) між собою, у результаті чого отримуємо формулу (6):

$$\text{ФОП} * (\text{ст.нарах.} + \text{ст.утрим.}) = \text{ВВП} * \frac{K_n}{K_n} \quad (6)$$

Виходячи із формули (6) бачимо, що виникають параметри фонду оплати праці в економіці країни та ставок збору. Регулюючи їх держава може досягнути оптимальності формування ПФУ. Ступінь регулювання державою означених показників також відрізняється між собою – регламентування рівня фонду оплати праці має приблизно такий самий зміст як і регламентування ВВП в економіці. До того ж у цьому напрямі регулювання вже присутне через встановлення мінімального рівня оплати праці. Тому залишається один, і можливо найбільш дієвий з фінансової точки зору, засіб впливу на обсяг бюджету ПФУ – визначення розміру ставок оподаткування пенсійним збором в економіці.

Формулу (6) представимо у вигляді:

$$(\text{ст.нарах.} + \text{ст.утрим.}) = \frac{\text{ВВП} * \frac{K_n}{K_n}}{\text{ФОП}} \quad (7)$$

Використовуючи формулу (7), взявши за основу параметри функціонування пенсійної системи економіки країни, представлені нами у табл. 6 та доповнивши їх показниками фактичного фонду оплати праці за досліджуваний період визначимо ставки збору, які могли б забезпечити оптимальність формування бюджету ПФУ протягом 2002–2005 рр.

Отримані показники представимо у табл. 7.

Таблиця 7

Динаміка ставок оподаткування пенсійним збором фонду оплати праці в економіці України, що забезпечує оптимальне формування бюджету Пенсійного фонду України за 2002–2005 рр.

Показник	2002	2003	2004	2005
ВВП, млрд. грн.	225,81	267,34	345,94	378,81
Чисельність населення, млн. осіб	48,79	48,4	47,96	47,55
Кількість осіб пенсійного віку, млн. осіб	14,4	14,4	14,3	14,1
Фонд оплати праці, млрд. грн.	78,95	94,61	114,21	120,49
Ставка пенсійних зборів, %	84,42	84,07	90,31	93,23
Оптимальний розмір бюджету Пенсійного фонду України, млрд. грн.	66,65	79,54	103,14	112,33
Фактичний розмір бюджету Пенсійного фонду України, млрд. грн.	22,8	24,8	39,2	61,1

Як бачимо із даних табл. 7, за умов функціонування економіки України, коли фонд оплати праці становив у 2002 р. 78,95 млрд. грн., у 2003 р. – 94,608 млрд. грн., у 2004 та 2005 рр. відповідно 39,2 та 61,1 млрд. грн. оптимальний розмір бюджету ПФУ повинен становити у 2002 р. – 66,64 млрд. грн., у 2003 р. – 79,54 млрд. грн., у 2004 та 2005 роках відповідно – 103,14 та 112,33 млрд. грн. Для того, щоб дотримувався визначений нами критерій оптимальності формування бюджету ПФУ необхідними стали б ставки збору у 2002 р. – 84,42% від фактичного фонду оплати праці, у 2003 р. – 84,07%, у 2004 та 2005 роках відповідно 90,31% та 93,23% від фонду оплати праці.

Отримані розрахунки вказують на масштабність проблем, характерних пенсійній системі країни зокрема і самофінансуванню як формі фінансового забезпечення соціального захисту населення у цілому. Звичайно, що за умов функціонування економіки ринкового типу справляти збір із фонду оплати праці за ставками на рівні 85–90% (тобто ставками, що вдвічі перевищують фактичні) держава не буде.

Тобто єдиний найбільш дієвий інструмент у руках держави ставка збору – не може бути ефективно застосований з огляду на її високу залежність від показників розвитку економіки. Більше того, цей інструмент використовується на стадії перерозподілу ВВП, тобто він відображає наслідки функціонування економіки за певний період. Якщо стан економіки кризовий, то інструмент оподаткування сам по собі не призведе до покращення чи вирішення проблем формування бюджету ПФУ. Або для покращення чи вирішення проблем інструмент потрібно використовувати у масштабах, які виходять за доцільні розміри.

Можемо припустити, що вирішення проблем оптимальності формування бюджету ПФУ лежить поза межами власне функціонування фонду і знаходиться у площині структури ВВП. Відсутність регулювання структурних елементів ВВП – заробітної плати та прибутку може призвести до потреби у використанні елементів соціального захисту населення. Якщо заробітна плата регламентується хоча б з боку мінімального її рівня, то прибуток такого регламентування немає. І вказана проблема стосується не лише самофінансування як форми фінансового забезпечення соціального захисту населення, а й усієї системи соціального захисту населення. Це є напрямом подальших наукових досліджень у цій сфері.

Таким чином, оптимальність формування бюджету ПФУ з використанням форми самофінансування у фінансовому забезпеченні соціального захисту населення в майбутньому, супроводжується необхідністю дотримання таких умов:

- для формування фінансових ресурсів у населення пенсійного віку на засадах солідарності поколінь – сплата збору із усього фонду оплати праці в економіці (відсутність пільг), що може призвести до скорочення ставки збору (за умов 2003 р до 28,8%);

- темпи росту доходів (а отже видатків) ПФУ повинні відповідати зростанню фонду оплати праці в економіці (недотримання умови призводить до використання у фінансовому забезпеченні пенсіонерів двох форм одночасно, або необхідністю в існуванні форми самофінансування на засадах, коли ставка пенсійних внесків повинна була б сягнути у 2005 р. рівня 50,71%);

Дотримання згаданих умов дозволить досягти формування бюджету ПФУ на рівні, не нижчому від існуючого, але при цьому була б досягнута його збалансованість, і, як наслідок, припинилась практика покриття дефіциту бюджету фонду за рахунок коштів державного бюджету, як це має місце сьогодні.

Література

1. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах. Матеріали, підготовлені Міністерством праці та соціальної політики України, Пенсійним Фондом України за участю та при підтримці проєкту технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку «Впровадження пенсійної реформи в Україні» (компанія ПАДКО). 2003 р.
2. Вінер М. Актуальний аналіз реформування пенсійної системи // Матеріали семінару «Аналіз наслідків запровадження нового пенсійного законодавства».-К., – 2000.
3. Березина С. Методи прогнозування надходжень і витрати на пенсійне забезпечення в залежності від динаміки і розподілення ВВП. – 2000.
4. Ржевський С., Верещагіна Г. Математичні моделі перспективної солідарної системи пенсійного забезпечення // Економіка України. – 1999. – №4. – С.61–66.
5. Піскуненко В. Моделювання пенсійного забезпечення в Україні // Економіст. – 2003. – № 4 (квітень).
5. www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/fin/fin_ric/fin_u/2003.html.
7. Козлов С. Пенсійна реформа в контексті реформи заробітної плати // Вісник Пенсійного фонду України. – 2005. – № 6. – С. 21.
5. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2004 рік. – Тернопіль, 2005.